

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28E JAARGANG

WOENSDAG 17 MAART 1943

No. 1417

HOOFDREDACTEUR:
M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:
H. W. Lambers (Rotterdam).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85 per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.*

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

BERICHT.

ADRESVERANDERING:

Met ingang van 15 Maart j.l. is het N.E.I. en daarmee het kantoor der redactie en de administratie van „E.-S.B.” verplaatst naar *Nieuwe Binnenweg 175 a, Rotterdam (Centrum)*.

TELEFOONNUMMER: 3 8 3 4 0.

INHOUD:

	Blz.
Kleine zelfstandigen in de sociale verzekering door <i>Dr. Mr. L. P. van der Does</i>	138
Het Huurbeschermingsbesluit door <i>D. W. van Hout</i>	140
Beurswetgeving in het Derde Rijk door <i>Mr. W. H. C. Schukking</i>	142
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	145
Statistieken.	
Weekstaat van De Nederlandsche Bank	145

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* blijft een vrij levendige handel bestaan. Nu de Agent onbepert in de markt is voor langlopend papier, is er voortdurend aanbod in het middelmatig lange materiaal en anderzijds is er behoorlijk vraag naar dat papier van de zijde van geldgevers, die, in plaats van jaarspapier, iets korter loopend materiaal opnemen. Een belangrijke wijziging in de geldmarktsituatie kan wellicht worden verwacht, wanneer een noemenswaard gedeelte der biljetten van f 1000,— en f 500,— niet zou worden ingeleverd. De tegenwaarde der niet ingeleverde biljetten zou immers volgens de verordening zoo spoedig mogelijk aan de Schatkist moeten worden vergoed. Die vergoeding zou een even groote verruiming van de positie van de Schatkist beteekenen. In de eerste plaats zullen die middelen wel worden aangewend tot vermindering van den post „rechtstreeks ondergebracht schatkistpapier”. Van den omvang van het bedrag zal het dus afhangen, of ook de geldmarkt uit dezen hoofde eventueel een duurzame verruiming zal ondergaan. Overigens kan dit alles pas na 15 April a.s. een rol spelen.

De *obligatiemarkt* gaf blijk van een vast stemming. De 3½% Nederland 1941 had den parikoers reeds overschreden en boekte een koers van 100⁸/₁₆ en kort daarna wist ook de 3½% Nederland 1942, waarvan de technische positie natuurlijk een andere is, den drempel van 100 te nemen en er werd zelfs een notering van 100¹/₈ bereikt. Daarna trad een lichte reactie in. Ook de 3—3½% leening 1938 was vast gestemd en behaalde een koers van 99 en zelfs een fractie daarboven. Ook de Indische leeningen kwamen een lichte inzinking weer te boven. De 3½% Amsterdam bleef achter, waardoor dit papier weer in een meer logische verhouding kwam tot de beide 3½% staatsleeningen.

De *aandelenmarkt* vertoonde begrijpelijkerwijze, onder den invloed van den koersstop, een vermindering in de omzetten, maar toch viel het aanbod nog mee. Blijkbaar zijn er nog al wat speculatieve houders, die, nu de goede kansen door den koersstop zijn weggenomen, tot liquidatie overgaan. Ook was er aanbod van houders, die per ultimo Februari onder de f 50.000-grens hun bezit hadden moeten aanmelden, en die er de voorkeur aan gaven vast een begin met liquidatie te maken, voortuitlopend op een eventuele instructie van De Nederlandsche Bank. Aangezien deze instelling het recht heeft tot opordering op 2 Maart 1942-koers (naast het recht om tot verkoop ter beurse opdracht te geven), bereiken de desbetreffende houders, die nu reeds tot verkoop overgaan, in elk geval het mogelijke voordeel, dat zij bij den thans geldenden beurskoers maken; een koers, die zeer aanmerkelijk hooger ligt, dan het genoemde niveau, waartegen eventueel opvordering zou plaatsvinden.

KLEINE ZELFSTANDIGEN IN DE SOCIALE VERZEKERING.

Wanneer men het bekende werk van Wittert van Hoogland over de parlementaire geschiedenis van de sociale verzekering slechts doorbladert, bemerkt men reeds spoedig, dat de kleine zelfstandigen sedert de invoering van de Talma-wetten voortdurend een object van beschouwing en beraadslaging ten aanzien van de sociale verzekering waren, zonder dat een oplossing voor deze zoo moeilijke materie werd gevonden ¹⁾. Trouwens, niet alleen in Nederland, doch in tal van andere Europeesche landen hebben de pogingen om de kleine zelfstandigen onder de verplichte verzekering te brengen, veelal gefaald ²⁾.

Het is daarom toe te juichen, dat op 1 April 1940 door den toenmaligen Minister van Sociale Zaken een commissie werd ingesteld, die in laatste instantie tot doelstelling had, na te gaan, of het theoretisch, practisch, doch speciaal verzekeringstechnisch mogelijk zou zijn, de kleine zelfstandigen onder de vigueur van de sociale verzekeringswetten te brengen.

De ingestelde commissie telde in den loop van den tijd meer dan 30 leden, hetgeen de bestudeering van de gestelde problemen niet vergemakkelijkte. Na een arbeid van drie jaar, is onlangs het rapport van de commissie verschenen ³⁾. Aan den inhoud van dit verslag ontleenen wij het volgende.

Na weergave van de redevoeringen bij de installatie van de commissie, wordt in het eerste hoofdstuk een overzicht gegeven over hetgeen in het Nederlandsche Parlement ten aanzien van de kleine zelfstandigen werd ten beste gegeven. Dit deel van het rapport werd zoo goed als geheel ontleend aan het reeds geciteerde werk van Wittert van Hoogland ⁴⁾. Hierna wordt de rechtsgrond voor de opnemering van de kleine zelfstandigen besproken, gevolgd door enkele financieele en economische analyses, terwijl tot slot de wets techniek in de beschouwingen van de commissie wordt betrokken.

Ten aanzien van verschillende hoofdstukken willen wij in het onderstaande enkele critische opmerkingen maken. Hoewel de te regelen materie uiteraard zoowel delicaat als moeilijk was, mag dit ons toch niet weerhouden rechtvaardige critiek op de voorgestelde wetswijziging te uiten, daar men immers moet streven naar een overwinning van de moeilijkheden vóór de invoering van de desbetreffende wettelijke bepalingen.

Analyse der behoefte aan verzekering voor de kleine zelfstandigen.

Een conclusie uit het eerste hoofdstuk, dat de geschiedenis van den strijd om de verplichte verzekering der kleine zelfstandigen behandelt, wordt niet getrokken. Wij zouden in dit verband willen opmerken, dat — naar onze meening — er steeds slechts één belangrijk desideratum naar voren kwam, nl. de zorg voor den ouden dag van de kleine zelfstandigen. Keer op keer kan men in de Kamerverslagen lezen, dat leniging van de nood van deze bepaalde groep der bevolking een dringende noodzaak is. Toch meent de commissie niet in de eerste plaats te moeten voorstellen, dat de kleine zelfstandigen verzekeringsplichtig volgens de Invaliditeits- en Ouderdomswet worden. Zij motiveert dit op twee gronden ⁵⁾. De eerste reden daartoe is gelegen in de practische omstandigheid, dat omtrent de groep der kleine zelfstandigen statistische gegevens, welke een nader inzicht kunnen verschaffen in aantal, sexe en leeftijdsver-

deling benevens in de verdeling der inkomsten, tot dusverre niet bestaan. Toch is deze kennis vereischt om te kunnen beschikken over de gegevens, welke noodig zijn voor de vaststelling van het premietarief (indeeling in premieklasse naar leeftijd en inkomsten) en de berekening van de eventueele staatsbijdrage voor de overgangperiode. Bij voorafgaande invoering der andere takken van verzekering worden deze noodzakelijke gegevens verkregen en wordt daarmede tevens een goede basis gelegd voor de nadere invoering eener gewijzigde Invaliditeitswet.

Vervolgens moet het — naar het der commissie is gebleken — in verband met het besluit van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Sociale Zaken en Financiën van 9 Juli 1941 betreffende tijdelijke verhooging van bepaalde sociale verzekeringsrenten met een bijzondere toeslag (Verordeningenblad 1941, stuk 34), niet uitgesloten worden geacht, dat een herziening der Invaliditeitswet binnen afzienbaren tijd zal volgen. Onder deze omstandigheden komt het der commissie niet gewenscht voor, zolang hieromtrent niet naders bekend is, de wet zelve te gaan wijzigen in dien zin, dat ook de kleine zelfstandigen daarin worden opgenomen.

Deze argumenten hebben nagelaten ons te overtuigen. Door middel van een eenigszins uitgebreide enquête waren de desbetreffende gegevens in dezen tijd zonder groote moeilijkheden te verzamelen. Evenals elders ware het mogelijk de bedrijfsgroepen hiervoor in te schakelen. Ook het in Duitschland gevolgde systeem ware te gebruiken ⁶⁾. Het moment is thans eveneens niet ongunstig om de gelden voor de uitkeeringen van de verzekerden, die ouder zijn dan 65 jaar, te vinden. Een deel van de opbrengst van de Vereveningsheffing ware hiervoor te benutten. Door deze methode toe te passen, zou een aanvang kunnen worden gemaakt, terwijl men in den loop van den tijd rustig zou kunnen uitbouwen.

Had de commissie in deze richting gearbeid, dan was naar onze meening een belangrijker resultaat verkregen. Wij vermoeden, dat er in het algemeen weinig behoefte en verlangen zal bestaan naar een sociale verzekering van kleine zelfstandigen, die onder de Zeeongevallenwet of zelfs onder de Ziektewet zullen vallen. De zorg voor den ouden dag der kleine zelfstandigen is veel meer een punt, dat onze aandacht in de eerste plaats noodig heeft.

Het systeem van verzekeren.

Eveneens is het zeer opmerkelijk, dat de commissie het standpunt inneemt, dat de nieuwe wetgeving zich nauw bij de bestaande sociale verzekeringswetten behoort aan te sluiten. Summier aangeduid, wordt het standpunt ingenomen, dat de materie van geheel dezelfde orde is. Op grond hiervan worden in de voorstellen dezelfde uitvoeringsorganen ingeschakeld. Dit in het rapport ingenomen standpunt zouden wij niet willen onderschrijven. In tal van geschriften — zelfs in de installatierede — wordt er op gewezen, dat de sociale verzekering van kleine zelfstandigen tal van bijzondere technische moeilijkheden met zich brengt. Met vele voorbeelden zouden wij dit kunnen illustreeren en bewijzen. Men denke slechts aan de groote mobiliteit van deze heterogene groep der bevolking ⁷⁾.

Hoevele daglooners zijn er niet, die gedurende kortere of langere tijd in loondienst arbeiden en daarna weer hun zelfstandig boerenbedrijf uitoefenen? Hoevele kleine handwerkslieden werken afwisselend in loondienst en zelfstandig? Wie van deze, bijzondere technische bezwaren wil kennisnemen, leze slechts het onlangs verschenen gedegen artikel van Von Altrock ⁸⁾, welke er op wijst, dat — in verband met de „Arbeitsplatzwechsel” en de „Arbeitseinsatz” in Duitschland — de sociale verzeke-

¹⁾ B. Laumans: „Encyclopaedie voor het Verzekeringswezen”, 1941, blz. 231.

²⁾ J. Gödel: „Die Sozialversicherung der rechtlich Selbständigen”, 1940, blz. 37 e.v.

³⁾ „Staatscommissie inzake uitbreiding der verplichte Sociale Verzekering tot kleine zelfstandigen”, ingesteld bij K.B. 1 April 1940 No. 8, 1943.

⁴⁾ E. B. F. F. Wittert van Hoogland: „De Parlementaire Geschiedenis der Sociale Verzekering van 1890 tot 1940”, 1940.

⁵⁾ „Rapport”, blz. 61.

⁶⁾ J. Gödel: „Die Sozialversicherung”, blz. 34.

⁷⁾ P. Sorokin: „Social Mobility”, 1927 passim.

⁸⁾ Von Altrock: „Versicherungsrechtliche Ansprüche des selbständigen Handwerkers gegen den Arbeitsgeber”, „Monatschrift für Arbeiter- und Angestelltenversicherung”, 1941, blz. 150 e.v.

ring voor de handwerkslieden op schier onoverkomelijke moeilijkheden stuit. Wij vermoeden, dat kennisneming van dit artikel de commissie minder optimistisch zou hebben gestemd. Uit dit geciteerde geschrift blijkt eveneens, dat de mutatie van beroep in het algemeen voor deze groep bijzonder groot is. Het is daarom te betreuren, dat het rapport zich ternauwernood of slechts in het voorbijgaan met deze quaestie bezighoudt! Om aan enkele speciale moeilijkheden te ontkomen, wordt in het rapport voorgesteld met de individueele inschrijving aan te yangen. Hoe echter dient gehandeld te worden, wanneer men van kleine zelfstandige in loondienst overgaat en vice versa? Nog minder wordt de vraag aangeroerd, of in al deze gevallen, wanneer wederom het beroep van kleine zelfstandige wordt gekozen, nieuwe aanmelding dient plaats te vinden.

Gezien de bezwaren, die de bedrijfsverenigingen nu reeds bij den verzekeringplicht van het inwonend huishoudpersoneel ondervinden, rijst bij ons de vraag — een vraag, welke de commissie niet naar voren brengt — of de territoriale uitvoeringsorganen voor deze materie niet de voorkeur verdienen. Dit hangt wederom nauw samen met het uitgangspunt van de commissie, immers, behoudens de te noemen uitzonderingen, meent men — zooals wij reeds aanduiden — dezelfde wegen te moeten bewandelen als bij de andere sociale verzekeringswetten.

Zelfs heeft men zich bij de bestaande wetgeving zoo nauw aangesloten, dat de indruk wordt gewekt als zou de voorgestelde wetswijziging in hoofdzaak hieruit bestaan, dat men achter het woord „arbeider” steeds „en kleine zelfstandige” voegde.

Gezien echter de buitenlandsche ervaringen en de moeilijkheden, die schier alle deskundigen bij eventueele invoering vreezen, zou het naar onze meening beter geweest zijn, deze materie met inachtneming der speciale regeling, die deze groep vereischt, in een aparte wet te regelen.

Het door ons ingenomen standpunt wordt eveneens gedeeld door de Duitsche sociale verzekeringsdeskundigen. De kleine zelfstandigen vallen op grond van de „R.V.O.” niet onder de verplichte ziekteverzekering (Par. 176 j° 156 R.V.O.)⁹⁾.

Voor de ouderdomsvoorziening van zelfstandige handwerkers kent het Duitsche sociale verzekeringsrecht een bijzonder systeem. Januari 1940 trad een in 1938 tot stand gekomen wet in werking, welke zich bij de „Rentenversicherung der Angestellten” aansloot, en welke ingeval van arbeidsongeschiktheid en van ouderdom een rente garandeerde¹⁰⁾. Deze wet is in zooverre interessant, dat zij den zelfstandigen handwerker de vrijheid geeft, zich bij een verzekeringmaatschappij te verzekeren of zich bij een instituut voor sociale verzekering aan te melden. Van overheidswege wordt op de naleving van de desbetreffende bepalingen scherpe controle uitgeoefend. Zelfs bestaat er voor de desbetreffende personen nog een derde mogelijkheid, n.l. zich voor 50 % bij het sociale verzekeringsinstituut te verzekeren en voor de andere 50 % een levensverzekering af te sluiten. Afgezien van het feit, dat men op het oogblik in Duitschland met bijzondere moeilijkheden ten aanzien van dit vraagstuk te kampen heeft, blijkt duidelijk, dat het niet gewenscht was, zich bij het bestaande systeem van sociale verzekering aan te sluiten. Afzonderlijke methoden, bijzondere registratie, afwijkende overgangsbe-palingen van handwerk naar loonarbeid, speciale wets-techniek zullen noodzakelijk zijn, wil deze zoo moeilijke tak van sociale verzekering het grootst mogelijk nuttig rendement opleveren.

Daarom is het te betreuren, dat de door ons naar voren gebrachte suggesties niet in het rapport werden behandeld. Kennisneming van de buitenlandsche literatuur. — wij

⁹⁾ B. Kühne: „Krankenversicherung”, 1939, blz. 54. „Sickness Insurance”, Genève 1925, blz. 28 e.v.

¹⁰⁾ Zie over dit wetsontwerp „Amtliche Nachrichten”, 1939, blz. 2. „Act extending the pension insurance scheme to cover independent craftsmen”, „Industrial and Labour Information”, Vol. 59 No. 6, blz. 163.

kunnen hierop niet nader ingaan — had tot andere resultaten geleid.

De kosten dezer verzekering.

Ook de vraag, wie de kosten van de sociale verzekering dient te dragen, willen wij in onze beschouwing betrekken. Voor de commissie is dit probleem blijkbaar zeer eenvoudig. Zij gaat van het principe uit, dat het recht van den kleinen zelfstandige op een rechtvaardigen prijs voor zijn goederen ten volle moet worden erkend¹¹⁾. Vervolgens is men in het rapport van oordeel, dat de „door den kleinen zelfstandige op te brengen premie bij zijn verzekering tegen de financiële behoeften, voortvloeiende uit eigen kinderzegen, ziekte, ongeval, invaliditeit en ouderdom, in den prijs, dien hij voor zijn goederen en diensten ontvangt, dient te worden gecalculeerd, terwijl de Overheid alleen reeds, om het welslagen dezer verzekering te bevorderen, hierbij behulpzaam dient te zijn.”

De rapporteur gaat in denzelfden gedachtengang verder, wanneer hij schrijft¹²⁾: „De kosten, welke aan de verplichte verzekering van kleine zelfstandigen zijn verbonden, moeten derhalve worden gevonden in de prijzen van goederen en diensten, verkocht en bewezen door die kleine zelfstandigen, omdat deze kosten tot de noodzakelijke lasten van het bedrijf of vak behooren, welke evenals de vaste en bewegelijke bedrijfslasten, die de prijzen bepalen, economisch alleen verantwoord zijn, indien zij in de prijzen zelf kunnen worden gecalculeerd.”

Soortgelijke citaten keeren steeds in het rapport terug. Toch meenen wij, dat de zaak zeker niet zoo eenvoudig is als deze aanvankelijk schijnt. Met de zeer algemeene vraag, wie in laatste instantie de kosten voor de sociale verzekering, uit een economisch oogpunt beschouwd, betaalt, heeft men zich in Nederland — voor zoover ons bekend — zo goed als niet beziggehouden. Wel verschenen tal van uitnemende studies over de financiering en de verschillende stelsels van kostendekking, doch welke van de drie groepen: werkgevers, werknemers of consumenten, in laatste instantie worden aangesproken, heeft men voor de Nederlandsche omstandigheden nog niet geanalyseerd.

Schijnbaar — zooals wij reeds opmerkten — is de zaak eenvoudig. Immers, de wet bepaalt, wie de premie moet opbrengen; doch hiermede staan wij slechts aan het begin van het probleem. De kostprijscalculatie geeft hierop in laatste instantie geen antwoord. De concurrentie op de wereldmarkt bepaalde bij normale verhoudingen de groep personen aan wie de premie ten laste kwam. Wij stellen deze vraag speciaal aan de orde, omdat deze in de Amerikaanse vakliteratuur eenige jaren geleden uitvoerig werd besproken. Wij geven slechts een enkel citaat weer, dat het probleem helder belicht:

De schrijver van het artikel „The Incidence of the Costs of Social Insurance”¹³⁾ concludeert: „Schrijvers en sociologen zijn tot nu toe in drie groepen verdeeld ten aanzien van de betaling van de kosten der sociale verzekering. De eerste groep was de meening toegedaan, dat de ondernemer deze uit de ondernemerswinst opbracht, de tweede, dat de consument betaalde, de derde, dat zij ten laste van het loon kwam. De practische toepassing van onze analyse — zoo gaat de auteur verder — leidt mij er toe, dat in bijna alle gevallen de premie, die de werkgever moet opbrengen, op den arbeider wordt afgewenteld. Er kunnen gevallen zijn waar dit niet zoo is, doch deze zijn zeer zeldzaam.”

Wij willen de argumenten, die de schrijver ter adstructie van zijn betoog aanvoert, niet weergeven, evenmin willen wij ons standpunt ten aanzien van dit strijdpunt bepalen, slechts dient er op te worden gewezen, dat de commissie onbewust de meening uitspreekt, dat, indien de wettelijke regeling slechts voldoende zou zijn, die practijk van zelf zou volgen. Voor de materie van de kleine zelfstandigen is

¹¹⁾ „Rapport”, blz. 50, 51.

¹²⁾ „Rapport”, blz. 51.

¹³⁾ „International Labour Review”, December 1929, blz. 816 e.v.

deze vraag juist daarom, van zooveel belang, omdat voor deze toch zoo belangrijke groep van onze bevolking — stelle het geval, dat het standpunt in de Amerikaansche literatuur juist ware — een ondragelijke last op de schoulers van deze categorie wordt gelegd.

Slotopmerking.

Tenslotte nog een enkele opmerking van algemeen juridischen aard. In het rapport wordt de kleine zelfstandige als volgt gedefinieerd ¹⁴⁾:

„Onder zelfstandige wordt verstaan de natuurlijke persoon, die, binnen Nederland zijn woonplaats hebbende, hier te lande voor eigen rekening een bedrijf of een beroep uitoefent en wiens inkomsten uit het uitgeoefende bedrijf of beroep gemiddeld een bedrag van f 3.000 per jaar niet te boven gaan. Bij algemeenen maatregel van bestuur worden regelen gegeven omtrent de bepaling van dit bedrag.”

Deze definitie laat nog tal van vraagpunten open ¹⁵⁾. Wij denken speciaal aan het volgende. Door de jurisprudentie van den Centralen Raad van Beroep is sedert 1931 steeds aangenomen, dat voor arbeid in de onderneming een arbeidsovereenkomst is vereischt, om den verzekeringsplicht aan te kunnen nemen ¹⁶⁾. Op grond hiervan wordt door deze constante rechtspraak een vrij groote groep personen, die min of meer zelfstandig in de onderneming werkt, buiten de sociale verzekeringswetgeving geplaatst. Men ga slechts enkele latere jaargangen van de Administratieve en Rechterlijke Beslissingen na en de lezer zal bemerken, welke groepen wij hier op het oog hebben. Zijn deze door ons bedoelde personen kleine zelfstandigen? Wij aarzelen deze vraag bevestigend te beantwoorden. Toch is zij in zooverre van groot belang, daar hiermede wordt beslist, wie de premie zal betalen. Het ware naar onze meening meer bevredigend voor ons rechtsgevoel indien voor iederen kleinen zelfstandige of arbeider, die in een onderneming werkt, door den ondernemer de premie zou worden betaald. De moeilijkheden voor de uitvoeringsorganen kunnen hierdoor verminderen. In dit opzicht is aansluiting bij de bestaande wetgeving wel een dringend vereischte, opdat alle met arbeiders economisch gelijkstaande personen onder de sociale verzekering vallen.

Wij mogen den wensch uitspreken, dat de commissie bij de nadere uitwerking van haar plannen met de door ons gemaakte opmerkingen en de door anderen geuite critiek rekening moge houden, opdat de voorgestelde wetswijziging ook in de practijk den toets der critiek zal kunnen doorstaan.

L. P. VAN DER DOES.

¹⁴⁾ „Rapport”, blz. 71.

¹⁵⁾ Zie eveneens „Zum Begriff „Handwerker” im Sinne von Par. 1 Abs. 2 des Gesetzes über die Altersversorgung für das deutsche Handwerk vom 21. Dezember 1938”, „Amtliche Nachrichten”, 1940 II, blz. 370.

¹⁶⁾ W.A.F. de Gaay Fortman: „De onderneming in het arbeidsrecht”, 1937, blz. 81.

HET HUURBESCHERMINGSBESLUIT.

Zooals bekend mag worden verondersteld, heeft het Huurbeschermingsbesluit de mogelijkheden voor den verhuurder van een onroerend goed, om dit, indien hij zulks wenscht, ontruimd te krijgen, sterk aan banden gelegd. Vóór het in werking treden van het besluit was de ontruimingsprocedure vrij eenvoudig: de verhuurder deed zijn huurder een opzegging toekomen en als de huurder op den gestelden opzeggingsdatum de woning niet ontruimd had opgeleverd, kon de verhuurder een vordering tot ontruiming bij den bevoegden rechter aanhangig maken, die de vordering in de meeste gevallen toevees. Het is duidelijk, dat een dergelijke procedure in dezen tijd van groote woningschaarschte funeste gevolgen met zich zou meeslepen, weshalve het alleszins verklaarbaar is, dat het Huurbeschermingsbesluit in het leven werd geroepen. Ook thans nog is de verhuurder geheel vrij de huur op te zeggen en, wanneer de huurder

aan de opzegging geen gevolg geeft, een ontruimingsvordering in te stellen, maar de mogelijkheid, dat een zoodanige vordering wordt toegewezen, bestaat slechts in bepaalde gevallen.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek zorgt er voor, dat kan worden nagegaan, in welke mate een beroep op het besluit wordt gedaan. Zoo verscheen onlangs Mededeeling no. 127 van de afdeling Gerechtelijke- en Armenzorgstatistiek van het Centraal Bureau, waarin gegevens worden verstrekt betreffende de toepassing van het Huurbeschermingsbesluit in het derde kwartaal 1942.

Statistische gegevens.

In totaal werden in het 3e kwartaal 1942 1.178 zaken aanhangig gemaakt, waarvan 1.149 bij de kantongerechten en 29 bij de arrondissementsrechtbanken. Het hoogste cijfer in dit kwartaal vermeldt het kantongerecht Amsterdam, nl. 215, welk cijfer voor dit kantongerecht aanmerkelijk hooger is dan dat der vorige kwartalen. Zoo bedroeg het cijfer voor het kantongerecht Amsterdam in het 2e kwartaal: 37. Hooge cijfers vermelden verder: 's-Gravenhage (149), Rotterdam (137) en Utrecht (67).

Gesplitst naar de ressorten der verschillende Gerechtshoven blijkt, dat vooral in het rechtsgebied van het Hof 's-Gravenhage een groot aantal malen een beroep op het besluit werd gedaan, nl. 417 maal of 35,4% van het totaal aantal aangebrachte zaken; ook het Hof Amsterdam vermeldt dit kwartaal een groot aantal zaken, nl. 389 of 33% van het totaal. Voor de overige 3 Hoven zijn deze aantallen: Den Bosch 161 (13,7%), Arnhem 150 (12,7%) en Leeuwarden 61 (5,2%), terwijl het Percentsgewijze aandeel van de bevolking in de totale bevolking van het Rijk op 31 Dec. 1940 in die rechtsgebieden bedroeg: Den Bosch 19,0, Arnhem 16,4, 's-Gravenhage 26,7, Amsterdam 25,2 en Leeuwarden 12,4. Hieruit blijkt, dat de verhoudingscijfers van de Hoven 's-Gravenhage en Amsterdam aanmerkelijk hooger en die van het Hof Leeuwarden aanmerkelijk lager zijn dan die van de bevolking in die rechtsgebieden.

Van de 1.178 aanhangig gemaakte zaken hadden 1.060 betrekking op een vordering tot ontruiming en 118 op een verzoek als bedoeld in art. 3 van het besluit (op deze onderscheiding komen wij hieronder nader terug).

Aangezien er aan het eind van het 2e kwartaal nog 772 zaken onafgedaan waren gebleven, bedroeg het totaal te behandelen zaken 1.950 (2e kwartaal 1942: 2.392). Hiervan werden er 261 of 13,4% beëindigd door intrekking, niet-ontvankelijk- of onbevoegdverklaring, terwijl er op 30 September 1942 nog 762 onafgedaan waren, zoodat door den rechter in 927 gevallen een beslissing werd gegeven. Daarvan werd in 743 gevallen of pl.m. 80% de vordering of het verzoek toegewezen en in 186 gevallen (pl.m. 20%) afgewezen. Hieronder waren 2 gevallen, waarin het verzoek gedeeltelijk toe-, gedeeltelijk afgewezen werd.

Vorderingen tot ontruiming.

Uit het bovenstaande volgt o.m., dat de aanhangig gemaakte zaken voor het grootste gedeelte betrekking hebben op vorderingen tot ontruiming. Alvorens de desbetreffende cijfers te vermelden, laten wij hieronder den tekst volgen van de artt. 1 en 2 van het besluit. Art. 1 luidt:

„Vorderingen tot ontruiming, aanhangig gemaakt ten einde voor het verhuurde goed een hooger huurprijs te kunnen bedingen of op eenigerlei wijze meer voordeel dan wettelijk is geoorloofd te kunnen verkrijgen, worden afgewezen.”

Art. 2 heeft tot inhoud:

„(1) De verhuurder van een onroerend goed kan de ontruiming door den huurder of den gewezen huurder slechts vorderen, indien

1) wegens onbehoorlijk gebruik van het verhuurde goed, wegens ernstigen overlast, hem zelf of zijn huisgenooten aangedaan, of wegens wanbetaling van de huurpenningen, voortzetting van de huur niet van den verhuurder kan worden gevegd;

2) de verhuurder het verhuurde goed zoo dringend voor eigen gebruik noodig heeft, dat van hem, de economische belangen en maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, voortzetting van de huur niet kan worden gevegd;

3) de verhuurder het verhuurde goed noodig heeft, ten einde te kunnen voldoen aan een verplichting, welke hem door eenig rechtsvoorschrift of door een beschikking van overheidswege is opgelegd.

(2) De verhuurder kan wegens achterstallige huur (lid 1, onder 1) geen ontruiming vorderen, indien de wanbetaling, de economische belangen en de maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, als van geringe betekenis kan worden beschouwd. Indien de huurder met de betaling van een bedrag, hetwelk de over een maand verschuldigde huurpenningen niet overschrijdt, in verzuim is, wordt de wanbetaling slechts dan als van gewicht beschouwd, wanneer daarvoor geen genoegzame grond aanwezig was; indien de huurder met de betaling van een hooger bedrag in verzuim is, wordt de wanbetaling slechts dan als van gewicht beschouwd, wanneer van hem, de economische belangen en de maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, tijdige betaling gevegd kon worden. Voorzover de wanbetaling niet als van gewicht wordt beschouwd, kan de rechter de wijze van betaling der huurpenningen bepalen."

De cijfers nu, welke betrekking hebben op de ontruimingsvorderingen zijn vervat in het volgende staatje:

Artikel 3 van het besluit.

Thans komen wij tot de cijfers, welke verband houden met acties ingevolge art. 3 van het Huurbeschermingsbesluit. Dit artikel bepaalt:

„(1) De huurder kan na opzegging door den verhuurder of indien deze vordert, dat het gehuurde goed na geëindigde huur moet worden verlaten, den rechter, die bevoegd zou zijn van de vordering tot ontruiming kennis te nemen, verzoeken te verklaren:

- 1) dat een eventueele vordering tot ontruiming krachtens artikel 1 dient te worden afgewezen, of
- 2) dat de ontruiming op grond van artikel 2 niet kan worden gevorderd.

(2) Aan een uitspraak, als bedoeld in het eerste lid, zijn in een latere ontruimingsprocedure beide partijen gebonden, tenzij een der partijen nieuwe feiten aanvoert."

De strekking van dit artikel is, een huurder, die een opzegging heeft ontvangen, de gelegenheid te geven zich aanstonds tot den bevoegden rechter te wenden met het verzoek te willen verklaren, dat een eventueele ontruimingsvordering niet kan worden toegewezen, m.a.w. in plaats van te wachten totdat de verhuurder — nadat de datum, waartegen de huur is opgezegd, is verlopen — een vordering tot ontruiming instelt, kan de huurder reeds dadelijk stappen ondernemen met het doel, aan een mogelijke op de huuropzegging volgende ontruimingsvordering al bij voorbaat haar juridische werking te ontnemen. Zooals vanzelf spreekt, kan de huurder in dit opzicht alleen dan succes hebben, als de opzegging zonder eenige rechtsgeldige reden plaats vond.

In totaal werden in het 3e kwartaal 118 verzoeken, als bedoeld in art. 3, ingediend bij de kantongerechten (in genoemd kwartaal geen enkel bij de rechtbanken). Daar er aan het eind van het 2e kwartaal nog 144 on-

Gerechten waar bij de vorderingen werden ingediend	Vorderingen tot ontruiming		Toegewezen				Overige toewijzingen	Afgewezen				Bleven onafgedaan op 30 September 1942
	Aanhangig op 1 Juli '42	Ingediend in het 3e kwart. '42*	op grond van			op grond van						
			artikel 2, lid 1			Artikel		artikel 2, lid 1			Overige afwijzingen	
			1°	2°	3°	1	1°	2°	3°			
Arr. Rechtbanken	31	29 (2)	7	9	—	—	—	5	—	—	1	36
Kantongerechten	597	1031 (212)	352 *)	149 *)	5	139	1	41	66*)	2	35	629.
Totaal 3e kwart. '42	628	1060 (214)	359	158	5	139	1	46	66	2	36	665

*) De cijfers tusschen(), in de vorige cijfers begrepen, vermelden het aantal vorderingen, dat werd ingetrokken, niet-ontvankelijk- of onbevoegd verklaard. *) H.o. 1 dubbeltelling (toewijzing op grond van art. 2, lid 1, 1° en art. 2, lid 1, 2°). *) H.o. 1 dubbeltelling gedeeltelijk toe-, gedeeltelijk afgewezen. *) H.o. 1 dubbeltelling (afgewezen op grond van art. 2, lid 1, 3° en „overige afwijzingen“.

Uit dit staatje is o.m. af te lezen, dat het aantal in het 3e kwartaal te behandelen ontruimingsvorderingen 1.688 bedroeg. Hiervan werden er 214 of 12,7% ingetrokken, niet-ontvankelijk- of onbevoegd verklaard, terwijl er op 30 September 1942 665 onafgedaan bleven. Van de 809 gevallen, waarin door den rechter een beslissing werd genomen, werden er 658 of 81,3% toegewezen en 150 of 18,5% afgewezen; één vordering werd gedeeltelijk toe-, gedeeltelijk afgewezen.

Ruim de helft der toegewezen vorderingen, nl. 359 of 53,4%, werd toegewezen op grond van art. 2, lid 1, 1°, (dus onbehoorlijk gebruik, ernstigen overlast of wanbetaling). Jammer is, dat de statistiek geen cijfers geeft voor deze groepen afzonderlijk. Ongetwijfeld kan echter worden aangenomen, dat verreweg het grootste deel der uit hoofde van art. 2, 1e lid, 1°, ingestelde ontruimingsvorderingen veroorzaakt is door wanbetalingen. Voorts spreekt het welhaast vanzelf, dat het aantal vorderingen, voortspruitende uit art. 2, 1e lid, 3°, slechts gering is.

De statistiek bevat geen specificatie betreffende de categorieën „overige toewijzingen“ en „overige afwijzingen“. Wellicht bestaat de mogelijkheid, dat in het vervolg over bedoelde groepen iets naders wordt medegedeeld.

afgedaan waren gebleven, bedroeg het aantal te behandelen verzoeken in totaal 262. Hiervan werden er 47 of 17,9% ingetrokken, niet-ontvankelijk- of onbevoegd verklaard, terwijl er aan het eind van het 3e kwartaal 97 onafgedaan bleven. Van de 118 verzoeken, waarin door den rechter een beslissing werd gegeven, werden er 83 of ruim 70% toegewezen, waarvan één gedeeltelijk; 3 der toegewezen verzoeken betroffen art. 1, en 80 artikel 2.

Rechterlijke bevoegdheden.

Uit de statistiek blijkt voorts, dat de rechter 148 maal gebruik heeft gemaakt van de hem krachtens art. 5, 1e lid, gegeven bevoegdheid. Art. 5 luidt:

„(1) In alle gedingen tot ontruiming kan de rechter den huurder een termijn gunnen, binnen welken deze het gehuurde moet hebben ontruimd. In dat geval wordt de huurovereenkomst geacht tot het einde van dien termijn te hebben voortgeduurd.

(2) De rechter kan dezen termijn slechts eenmaal en wel met ten hoogste twee maanden verlengen. Het verzoek tot verlenging moet uiterlijk vier weken voor het verstrijken van den eersten termijn van ontruiming worden ingediend."

Groepen van gemeenten met inwoners op 1 Januari 1941		Totaal aantal afgedane vorderingen tot ontruiming, waarvan de huurwaarde bekend was		Huurklassen											
				beneden f 100		f 100—f 200		f 200—f 300		f 300—f 400		f 400—f 500		f 500 en hooger	
				abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
absoluut	in %	absol.	in %												
100.000 en meer	27,5	196	31,5	2	1,0	27	13,8	75	38,3	46	23,5	21	10,7	25	12,8
50.000—100.000	11,5	100	16,0	2	2,0	29	29,0	35	35,0	17	17,0	9	9,0	8	8,0
20.000—50.000	12,5	92	14,7	7	7,6	27	29,3	20	21,7	17	18,5	10	10,9	11	12,0
10.000—20.000	16,0	76	12,1	6	7,9	25	32,9	25	32,9	12	15,8	5	6,6	3	3,9
5.000—10.000	14,6	79	12,6	6	7,6	40	50,6	14	17,7	10	12,7	4	5,1	5	6,3
2.000—5.000	13,4	68	10,9	8	11,8	37	54,4	14	20,6	5	7,4	2	2,9	2	2,9
Minder dan 2.000	4,5	15	2,4	4	26,7	5	33,3	5	33,3	—	—	—	—	1	6,7
Totaal	100	626	100	35	5,6	190	30,4	188	30,0	107	17,1	51	8,1	55	8,8

Over de grootte der termijnen zijn geen statistische gegevens verstrekt. Evenmin is vermeld, of in het 3e kwartaal verzoeken zijn ingediend als bedoeld in art. 5, lid 2.

Andere bevoegdheden zijn den rechter verleend in art. 7, 1c lid. Dit 1e lid van art. 7 zegt:

„In elken stand van het geding tot ontruiming of van een procedure krachtens artikel 3 kan de rechter, voor zoover hem, de economische belangen en maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, redelijk voorkomt, in overeenstemming met partijen de voorwaarden der oorspronkelijke huur-overeenkomst aanvullen of wijzigen, met name ook den huurprijs wijzigen, zulks met inachtneming van de daaroftrent geldende voorschriften.”

De toevoeging: „zulks met inachtneming van de daaroftrent geldende voorschriften” houdt verband met de bepalingen van het Huurprijbesluit 1940. Aangevuld of gewijzigd werden de voorwaarden der oorspronkelijke huurovereenkomst in 15 gevallen; wijziging van den huurprijs vond plaats in 5 gevallen.

Een opmerkelijke bepaling bevat het 2e lid van art. 8:

„Wordt een vordering toegewezen op grond van het bepaalde bij artikel 2, eerste lid, onder 2, dan zullen de kosten, tot de uitspraak van het vonnis vallende, niet ten laste van den huurder worden gebracht. Bovendien kan de rechter op verzoek van den huurder den verhuurder de verplichting opleggen, den huurder de noodzakelijke kosten van verhuizing binnen de gemeente geheel of ten deele te vergoeden, indien hem zulks, gelet op de omstandigheden en de economische belangen en maatschappelijke behoeften van beide partijen naar billijkheid in aanmerking genomen, redelijk voorkomt.”

Deze bepaling slaat alleen op die gevallen, waarin een vordering tot ontruiming is aanhangig gemaakt, omdat de verhuurder het verhuurde object dringend voor eigen gebruik noodig heeft. In een 4-tal gevallen werd den verhuurder de verplichting opgelegd de verhuiskosten van den huurder geheel en in 8 gevallen ten deele te vergoeden.

Groepen van gemeenten en huurwaarden.

Een belangwekkend beeld geeft ook de bovenstaande staat, waarin de afgedane vorderingen tot ontruiming (voor zoover deze betrekking hebben op objecten, waarvan de huurwaarde bekend was) zijn gesplitst naar groepen van gemeenten en huurwaarden.

Uit deze staat volgt, dat hoe grooter de gemeenten, hoe meer er naar verhouding een beroep werd gedaan op het besluit. Het percentage der afgedane vorderingen voor de steden van 20.000 en meer inwoners, nl. 62,2, is hooger dan het aandeel der bevolking dier steden in het totale bevolkingscijfer, nl. 51,5.

De splitsing naar de huurwaarden leert, dat in de kleinste gemeenten de groepen van de laagste huurwaarden de hoogste percentages aanwijzen en dat in de grootere gemeenten de groepen van f 200 en meer overheerschen. De hoogste totaalcijfers geven de groepen f 100 — f 200 en f 200 — f 300, nl. resp. 30,4 % en 30 %.

Slotopmerkingen.

In verband met ons onderwerp zij nog vermeld, dat het Huurbeschermingsbesluit spreekt van onroerende goederen, zoodat het zich niet — zooals de Huuropzeggingswet van 25 Maart 1918 — beperkt tot woningen, maar ook bijv. van toepassing is op winkels, kantoorlokalen en fabrieksgebouwen.

Tenslotte merken wij nog op, dat tegen rechterlijke beslissingen, gegrond op de artt. 1 t.e.m. 3, hooger beroep, noch beroep in cassatie open staat, met uitzondering van cassatie in het belang der wet.

D. W. VAN HOUT.

BEURSWETGEVING IN HET DERDE RIJK.

Na een periode van intensieve beurswetgeving omtrent de laatste eeuwwisseling, die Duitsland het „Börsengesetz” van 1896 met de belangrijke wijzigingen van de „Novelle” van 1908 bracht, bleven de bemoelingen van de Overheid met den effectenhandel vele jaren beperkt tot voorzieningen in bijzondere omstandigheden. Deze noodmaatregelen, tijdens den vorigen wereldoorlog of in perioden van depressie getroffen, hielden gewoonlijk restricties in, die dan nog voornamelijk op den termijnhandel betrekking hadden. De principieele grondslagen van het „Börsengesetz” wijzigden zij echter niet.

Pas na de vestiging van een nieuwen regeeringsvorm in 1933, die leidde tot een actieve economische politiek van de Overheid met de daarvoor benodigde talloze wettelijke maatregelen, werd ook de beurswetgeving op talrijke punten herzien. Nu kan men in deze nieuwe wetgeving op den effectenhandel duidelijk twee fasen onderscheiden. De eerste voltrok zich voornamelijk in het kader van de algemeene inschakeling van het economisch leven in de door de Overheid gevoerde politiek en viel dus in de jaren 1934 en 1935. De tweede fase was weliswaar een voortzetting van de eerste, doch droeg de specifieke kenmerken van de verscherpte controle op het prijsverloop, die sedert het begin van den oorlog noodzakelijk was geworden, en verkreeg daardoor een geheel eigen karakter.

Aanpassing van den effectenhandel aan de nieuwe economische politiek.

In het kader van de nieuwe economische politiek greep de Overheid ook krachtig in in de toenmaals zeer moeilijke situatie op de kapitaalmarkt. Verscherpender deviezenrestricties en openmarktpolitiek van de Rijksbank in overheidsobligaties konden de bestaande spanningen reeds aanmerkelijk verlichten, zoodat men tot verlaging van den zeer hoogen rentevoet kon graken. Ook het „Anleihestockgesetz” van December 1934 droeg bij tot een verruiming van middelen op de kapitaalmarkt. Het bepaalde, dat uitkeeringen, die het dividend boven de 6 % zouden brengen, voorloopig bij de „Golddiscontobank” moeten worden gestort en dat emissies op grond van kapitaalverhoogingen van een vergunning afhankelijk werden ge-

steld. Beide bepalingen bevorderden de eigen financiering en reserveerden daardoor de beschikbare middelen voor nieuwe ondernemingen en Overheid. Aan laatstgenoemde kwamen bovendien, zij het tijdelijk, de bij de „Golddiscontobank” gestorte bedragen ten goede, zoodat ook op dit punt de kapitaalmarkt in engeren zin werd gepasseerd. De effectenbeurs was trouwens in Duitschland reeds lang niet meer het verzamelbekken voor kapitaalmiddelen bij uitstek, waarheen Overheid en vrager naar investeringskapitaal zich bij voorkeur wendden. Sedert 1933, toen de Overheid zich steeds meer op het terrein van den ondernemer begaf en haar projecten dikwijls financierde door verkoop van vastrentende papieren, geschiedde het verkrijgen van deze korte en lange middelen in stijgende mate buiten de effectenbeurs om. De combinatie van zelffinanciering en overheidsfinanciering heeft gemaakt, dat de opbouw van de Deutsche industrie in de jaren 1933 tot 1937 slechts op geringe schaal weerspiegeld werd in de toeneming van de beurswaarde van de in die jaren uitstaande aandelen; in 1933 was de beurswaarde 1.021,5 miljoen R.M tegen 1.079,8 miljoen in 1937¹⁾.

Niettemin bleef de effectenbeurs van niet te verwaarloozen belang, zij het dan in mindere mate voor de vraag naar nieuw geld, doch met name als clearinginstituut voor vraag en aanbod in reeds uitgegeven waardepapieren. Immers juist het feit, dat de beurs de mogelijkheid schept, titels van langdurig geïnvesteerde middelen te allen tijde te kunnen realiseeren, geeft haar een functie, die onontbeerlijk is in de tegenwoordige gecompliceerde volkshuishouding, terwijl tot op heden geen andere wijze is gevonden, waarop in deze functie bevredigend kon worden voorzien. Genoemde kwaliteiten van de effectenbeurs maakten het noodig ook haar aan te passen aan de nieuw ontstane situatie, hetgeen geschiedde in een aantal organisatorische en beurstechische maatregelen.

Herziening der beursorganisatie.

Het „Börsengesetz” van 1896 droeg het oppertoezicht op den effectenhandel op aan de besturen van de afzonderlijke Deutsche Staten. De algemeene tendens tot uitbreiding van de bevoegdheden van de Rijksregering, alsmede de door deze toegepaste monetaire politiek, maakte na 1933 de centralisatie van dit oppertoezicht bij een Rijksorgaan noodzakelijk²⁾. De praktijk was, zopals men wel meer ziet gebeuren, al voorgegaan. Bij het nemen van beslissingen was het immers gewoonte geworden, dat de Regeeringen van de Deutsche landen zich richtten naar het voorbeeld van de belangrijkste effectenbeurs, n.l. die van Berlijn, die, tengevolge van de vereeniging van functies van de ministers van Economische Zaken van het Rijk en Pruisen, practisch reeds onder het centrale gezag stond. De bekleeding met het oppertoezicht verschafte den minister van Economische Zaken niet slechts een repressief toezicht, doch legde de volledige leiding op het gebied van het beurswezen, zooals omschreven in de Beurswet van 1896, in zijn handen. Zijn voornaamste macht ontleende hij aan artikel 1 sub 1 van genoemde wet, waarbij hem de beslissing over oprichting of opheffing van een beurs werd opgedragen. De hieruit voortvloeiende bevoegdheden vonden hun afronding in een korten tijd later uitgevaardigde wettelijke bepaling, die den minister machtigde om de op een beurs gelijkende samenkomsten te verbieden³⁾. Een ander belangrijk gevolg, verbonden aan de uitoefening van het oppertoezicht door den Rijksminister, was, dat in de beursreglementen, die thans ook aan zijn goedkeuring waren onderworpen, en in tal van andere voorschriften, zooals bijv. die voor de „Kursmakler”, de noodige uniformiteit kon worden gebracht.

Nog in November 1934 maakte de minister van zijn nieuwe macht gebruik en verminderde door opheffing

¹⁾ Zie A. Weber, in „Geld, Banken, Börsen”, 1939, pag. 295.

²⁾ „Verordnung über die Börsen-, Hypotheken- und Schiffspfandbriefaufsicht” van 28 Sept. 1934.

³⁾ „Gesetz über den Wertpapierhandel” van 4 Dec. 1934.

en combinatie het aantal effectenbeurzen van 21 tot 9⁴⁾. Hieraan werd voorts een hergroepering van de bij de beurzen genoteerde fondsen verbonden⁵⁾. Het kwijnend bestaan, dat vele provinciale effectenbeurzen leidden, billikte deze maatregelen ten volle. De voornaamste oorzaken hiervoor waren geweest de algemeene concentratie in het bedrijfsleven, de daaruit voortkomende neiging om de aandelen alleen aan de belangrijkste beurs te Berlijn te laten noteeren, voorts het wegvallen van den handel in buitenlandsche fondsen en tenslotte de stijgende concurrentie van den handel buiten de beurs om.

Deze handel buiten de beurs om had zich sedert 1921 sterk uitgebreid⁶⁾. Hij laat zich onderscheiden in het „Telefonverkeer”, een geheel ongecontroleerden handel in incurante effecten en het „geregelter Freiverkehr”, waarvoor door het „Zentralverband des Deutschen Bank- und Bankiersgewerbes” voorschriften waren gegeven, weliswaar eenvoudiger dan de beursreglementen, doch voldoende om nonvaleurs te weren. Het „Freiverkehr” was oorspronkelijk bedoeld voor fondsen, die nog niet tot de officieele noteering konden worden toegelaten, doch omvatte op den duur ook die papieren, waarvoor de officieele noteering nooit werd aangevraagd, omdat deze geen noemenswaardig voordeel opleverde, die de kosten en moeite van het doen van de aanvraag kon goed maken. Het was geen wonder, dat deze goed georganiseerde handel buiten de beurs niet zelden een aanmerkelijk deel van de affaires in officieel genoteerde fondsen tot zich trok, wat mogelijk was, doordat de banken hun aan- en verkooporders in elkaar mochten sluiten. De groote betekenis van dit voor den Duitschen effectenhandel-zoo typeerende „Paketgeschäft”, dat soms wel twee derde van alle verhandelde fondsen omvatte, heeft, wel stemmen doen opgaan, om de banken maar de functie van de effectenbeurs te laten overnemen, welke opvatting in later jaren door den wetgever echter niet is gehonoreerd.

Hoeklieden en koersvaststelling.

Ook in de Beurswet van 1896 zelf zijn in 1934 een aantal veranderingen aangebracht⁷⁾. Hiervan noemen wij alleen de belangrijkste, die betrekking had op de technische wijze, waarop ter beurzede koersen moesten worden vastgesteld. Art. 29 van de Beurswet had voorgescreven, dat het Beursbestuur de koersen vaststelde en dat de „Kursmakler” daarbij hulpdiensten moesten bewijzen. Voortaan zouden echter de hoeklieden onder geheel elgen verantwoordelijkheid te werk gaan, waarbij de „Maklerkamer”, die in de plaats van het Beursbestuur trad, slechts toezicht zou uitoefenen. Ongetwijfeld was dit een stap in de goede richting en had men hiermede de spelheid van de koersvorming bevorderd. In de volgende fase van overheidsmaatregelen zouden zich echter vele hindernissen voor een vrije koersvorming voordoen, waardoor de winst van genoemde wijziging niet tot zijn recht kon komen.

Aandelenkoersen en de prijspolitiek.

Na het uitbreken van den oorlog, toen tegenover de beperkte hoeveelheden goederen en beleggingsmateriaal steeds grootere-quantia koopkracht kwamen te staan, is men in Duitschland tot een aanmerkelijke verscherping van de prijsbeheersching overgegaan, waarin nu ook de aandelenmarkt werd betrokken, alwaar zich sedert geruimen tijd belangrijke koersstijgingen hadden voorgedaan. Nu zijn hooge aandelenkoersen op zichzelf niet zoo erg, omdat daarvan niet de directe storende invloed als bijv. van prijsverhooging van consumptiegoederen uit-

⁴⁾ Bestaan bleven de beurzen te Berlijn, Breslau, Düsseldorf, Frankfurt a.M., Hamburg, Hannover, Leipzig, München en Stuttgart. Later kwamen Wenen en Praag hierbij.

⁵⁾ Zie noot 3.

⁶⁾ Vgl. Jütlich: „Wertpapiermarkt und Börse”, in „Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Konkursrecht”, 1940 Heft 1/2.

⁷⁾ „Gesetz zur Aenderung des Börsengesetzes” van 5 Maart 1934.

gaat. Maar in een systeem van gesloten prijsbeheersing zou van dergelijke „prijselanden” een verkeerde psychologische werking uitgaan. Bovendien kan de Overheid een overdreven voorkeur voor aandelen met het oog op het staatscrediet niet dulden. Zoo zijn het voornamelijk beginselen van prijscontroleerenden aard geweest, die aanleiding zijn geworden tot een reeks van beursvormingen in de jaren 1941 en 1942. Dit is des te merkwaardiger, omdat hiermede desiderata in vervulling zijn gegaan, waarvoor reeds jarenlang op grond van geheel andere argumenten was gestreden. Het beste voorbeeld hiervan is de totstandkoming van de „Börsentotalität”, waarop wij hieronder nog nader terugkomen.

Breideling van de koersstijging.

Aanvankelijk heeft de Overheid zich beperkt tot het nemen van maatregelen van meer indirecten aard om de stijging der koersen te remmen. Hieronder rangschikken wij in de eerste plaats belastingvoorschriften.

Naast de wederinvoering van de speculatiebelasting per 1 Januari 1941, heeft men stelselmatig de bedrijfsbelastingen verhoogd. Tezamen met andere methoden van winstafrooming bereikte men hiermede een tweeledig doel. Eenerzijds werd de overvloed van geldmiddelen geringer, anderzijds zouden de zwaar belaste bedrijven minder aantrekkingskracht op grond van hun zgn. „Sachwerte” uitoefenen. Deze motieven lagen waarschijnlijk mede ten grondslag aan de Verordening over de dividendstop van 6 %⁸⁾. De noodzaak tot herkapitalisatie, die hieruit voor vele ondergekapitaliseerde ondernemingen voortvloeide, leidde tot betaling van een extra belasting op niet-uitgekeerde winsten.

De remmende invloed van bovengenoemde maatregelen was slechts tijdelijk en ter zake van de herkapitalisaties zelfs negatief. Ook het verbod tot het beleenen van effecten, dat in September 1941 volgde en waardoor aankoop van aandelen met geleend geld onmogelijk werd gemaakt, had geen noemenswaardig duurzaam effect⁹⁾.

Openmarktpolitiek in aandelen.

Meer succes had de Overheid met de Verordening tot aanmelding van het aandelenbezit. Vooral de voorafgaande aankondigingen van de verordening, waarbij men over den eigenlijken inhoud in het onzekere bleef, lieten niet, na een belangrijke psychologischen invloed uit te oefenen. De index voor alle aandelen daalde daardoor in het laatste kwartaal van 1941 van 159,6 in September tot 148,9 in December. Toen na de bekendmaking van de mantelverordening¹⁰⁾ niet terstond uitvoeringsmaatregelen volgden, begonnen de koersen weer aan te trekken, zoodat de index in April 1942 tot 155,3 was gestegen¹¹⁾. Toen achtte men het oogenblik aangebroken, om de mogelijkheden der mantelverordening te gaan verwezenlijken. Vóór 30 April 1942 moest de eerste aanmelding plaatsvinden. Ieder, die tusschen 1 September 1939 en 15 Maart 1942 voor meer dan RM. 100.000 officieel genoteerde aandelen had gekocht en op laatstgenoemden datum nog in zijn bezit had, moest deze bij de Rijksbank opgeven. In Juni d.a.v. werd nader bepaald, dat de aangemelde aandelen op verlangen van den minister van Economische Zaken tegen den koers van 31 December 1941 (thans ook tegen den oorspronkelijken aankoopkoers) aan den Rijksbank verkocht moesten worden. Als koopprijs zou men geblokkeerd schatkistpapier ontvangen. Ook indien door voortgezette aankopen de aanmeldingsgrens later zou worden bereikt, treedt de verordening in werking.

In het begin van deze maand is een besluit afge-

⁸⁾ „Verordnung zur Begrenzung von Gewinnausschüttungen (Dividendabgabeverordnung)” van 12. Juni 1941.

⁹⁾ „Anordnung des R.Wl.M. über die Kreditgewährung für Aktienkäufe” van 24 Sept. 1941.

¹⁰⁾ „Verordnung über den Aktienbesitz” van 4 Dec. 1941.

¹¹⁾ Indexcijfer ontleend aan „Beilage zum Wochenbericht des Deutschen Instituts für Wirtschaftsforschung”.

kondigd, waardoor de aanmeldingsgrens tot RM. 50.000 is verlaagd. Deze verlaging zal gelden voor alle aandelenportefeuilles, die door aankoop sedert 25 Februari 1943 boven genoemde grens zijn gestegen¹²⁾. Hieruit zou blijken, dat de Overheid zoo min mogelijk wil tornen aan de in vroeger jaren opgebouwde effectenportefeuilles. Een te ver doorvoeren der verordening zou immers het gevaar medebrengen, dat de aandelen uit handen worden genomen van hen, die ze reeds jarenlang bezitten en daarmede hun psychische geschiktheid hebben bewezen, terwijl de kopers van heden deze geschiktheid in den regel niet zullen hebben. Hierdoor blijven de mogelijkheden van deze verordening beperkt tot enkel een remmenden invloed op speculatieve aankopen. Als middel ter verkrijging van aandelen om deze aan de beurs toe te voeren, is zij niet geschikt. Voor dit doel, zullen, zooals minister Funk in zijn laatste rede mededeelde, andere maatregelen worden getroffen¹³⁾. Waarschijnlijk doelde hij hierbij op de beschikbaarstelling van zich nog in overheidshanden bevindend materiaal.

Alle orders over de beurs.

Het heeft in Duitschland aan voorstellen tot beursvorming niet ontbroken. Hierin speelde het punt van de herziening van het „Selbsteintrittrecht” van de banken een voorname rol, omdat men hierin veelal het beletsel zag voor een levendigen beurshandel. Toen, mede door de overheidsmaatregelen, de omzetten steeds meer inkrompen, ging er van het in elkaar sluiten der orders een bepaald storenden invloed op de koersvorming uit. Slechts die opdrachten bereikten de hoeklieden, die noodig waren om een notering te verkrijgen, waartegen dan de overige orders werden gecleard. Hoewel dus de roep om de „Börsentotalität” steeds dringender werd, was het merkwaardigerwijs een nevenoverweging, die den stoot tot deze beursvorming heeft gegeven. Uit een oogpunt van prijsordering was het wenschelijk, dat de handel in aandelen zich zoo veel mogelijk onder rechtstreeks toezicht van de Overheid voltrok. Dit kon het beste geschieden, indien de omzetten op een centraal punt werden geregistreerd. Zoo werd dan op 15 October 1941 bij een besluit van den Minister van Economische Zaken de eerste stap tot concentratie van allen handel in officieel genoteerde fondsen bij de beurs gedaan; op 24 Juni 1942 werd dit verder doorgevoerd. Thans kunnen de hoeklieden de koersen vaststellen op grond van alle op één dag gegeven orders. Later komende orders mogen niet meer worden uitgevoerd. Voorts is tegelijkertijd een centraal systeem voor de gedeeltelijke toewijzing („Repartierung”) der uitgevoerde orders tot stand gekomen. Vroeger gaf het toewijzen door de banken afzonderlijk aanleiding tot verschillen in de quota, met alle bezwaren van dien aard¹⁴⁾.

De functie van den hoekman („Kursmakler”) is door deze concentratie der beursorders beter tot zijn recht gekomen. Hij is nu tot de centrale figuur geworden, zooals de Beurswet van 1896 hem al had gedacht, doch die door het in dezelfde wet gehuldigde principe van vrijheid van beurshandel nooit tot volle ontplooiing had kunnen komen. Nu in feite met dit principe is gebroken, heeft de „Kursmakler” een soort monopoliepositie verkregen, die op die van den „Agent de Change” te Parijs begint te gelijken¹⁵⁾. Dat deze verbetering voor de „Kursmakler” in de gegeven omstandigheden gepaard moest gaan met ongunstiger condities voor de „Freie Makler” spreekt haast van zelf.

Het aantal van laatstgenoemden slonk dan ook veel sterker (van 255 in 1935 tot 134 in 1942) dan dat der „Kursmakler” (van 74 tot 60).

¹²⁾ Voor nadere bijzonderheden en uitvoeringsvoorschriften zie „Dagelijksche Beurscourant” van 16 Maart 1943.

¹³⁾ Zie het verslag van de rede van minister Funk in de „Telegraaf” van 13 Febr. 1943.

¹⁴⁾ Zie voor uitvoerige behandeling van de „Börsentotalität”, „Berliner Börsen-Berichte” van 24 Juli 1942.

¹⁵⁾ Zie voor de positie van den „Agent de Change” ons artikel „Uitbreiding van de wettelijke regeling van den effectenhandel in Frankrijk” in „E.-S. B.” van 11 Nov. 1942.

Directe contrôle op de koersvaststelling.

Wat de wetgever met de eene hand gaf, nam hij (door zijn prijspolitiek gedwongen) met de andere weer terug. Was juist door concentratie van alle orders aan de beurs het zoo hoognoedige nieuwe bloed aan den handel ter beurze toegevoerd, reeds de aanmeldingsplicht voor nieuw aandeelenbezit had sterk remmend op de handelslust gewerkt. Het feit, dat de Overheid van plan bleek de in later tijd gedane aankopen boven een bepaald bedrag niet te erkennen en zelfs ongedaan dreigde te maken tegen bepaalde maximum-koersen, waarmede dus een soort koers-plafond was gelegd, kon niet animeerend op den handel werken. De omzetten yerden nog verder teruggebracht en vaak tot nihil gereduceerd door een voorschrift van 12 Mei 1942, waarmede het overheidstoezicht op de koersvorming zijn logische afsluiting vond. Op dien datum werden zgn. „Richtkurse" of „Stopkurse" vastgesteld en mochten afwijkingen daarvan (ook naar beneden), waarvoor geen bepaalden grond was aan te wijzen, niet zonder goedkeuring van een Commissaris voor de notering tot stand komen. Hiermede was het dreigement van Minister Funk, nl. om over te gaan „von der dynamischen Methode der Lenkung der Aktienmärkte zu der starren Methode der Zwangkursfestsetzung" voor een goed deel ten uitvoer gebracht¹⁶⁾. Dat er onder deze omstandigheden van een geregelden handel ter beurze geen sprake kon zijn, was wel duidelijk. Vandaar dat de Overheid naar nieuwe middelen omzag om voldoende aanbod van materiaal te bewerkstelligen, om tenminste den handel voortgang te doen vinden, hetgeen wij hierboven reeds hebben gememoreerd.

Hoewel de beurs dus niet gesloten is, zooals langen tijd in den vorigen oorlog, is er toch bijna niets te krijgen. Het voordeel van de thans gevolgde methode is, dat er zich veel minder gemakkelijk een zwarte markt in effecten kan ontwikkelen en dat het apparaat beschikbaar blijft voor de distributie van overheidsfondsen. Dat deze situatie op de Deutsche effectenbeurzen tot vereenvoudiging en inkrimping moest leiden, vooral indien hierdoor elders benoedigde arbeidskrachten konden worden vrijgemaakt, is begrijpelijk. Zoo is onlangs bepaald, dat met ingang van 13 Februari 1943 meer noteringen in één zelfde fonds, hetgeen toch al niet te vaak voorkwam, niet meer mogen worden gemaakt. Te Berlijn wordt Zaterdag geen beurs meer gehouden. In de Provincie slechts op drie dagen, nl. Maandag, Woensdag en Vrijdag. Het aantal vertegenwoordigers der banken moet tot het hoognoedige worden ingekrompen¹⁷⁾.

Slotbeschouwing.

De beursmaatregelen van de laatste jaren, die sterk het karakter van een noodwetgeving in oorlogstijd hebben gekregen, stellen zonder twijfel de betekenis van de Deutsche effectenbeurs in één te ongunstig licht. Dit is begrijpelijk, als men bedenkt, dat er thans van een normale kapitaalinvesteering van het bedrijfsleven geen sprake is en dat de Overheid haar middelen grootendeels buiten de beurs verkrijgt. Van de wijze, waarop na den oorlog de financiering van het bedrijfsleven tot stand zal komen, zal het voornamelijk afhangen, of de effectenbeurs weer in haar belangrijke functie zal worden hersteld. Dit zal immers in aanzienlijke mate het geval zijn, indien het aandeel als financieringsinstrument weer op den voorgrond zal treden. Hiervoor is de beurs onmisbaar. Zal de beurs echter volgens de traditionele regelen van vraag en aanbod kunnen functioneeren, dan zullen vele voorschriften uit de laatste jaren van prijsregelenden of beurstechnischen aard verzacht dienen te worden. Anderzijds zal de beurshandel zich zeer wel begunstigd zien door andere tot stand gekomen regelingen, waarvan wij die van de „Börsentotalität" de belangrijkste achten.

¹⁶⁾ Vgl. het hoofdartikel „Der Kurs der Börse" in „Die Bank" van 20 Mei 1942.

¹⁷⁾ Zie voor tekst „Frankfurter Zeitung" van 12 Febr. 1943.

Ontdaan van de haar door den oorlogstoestand bindende klusters zijn de Deutsche effectenbeurzen organisatorisch en in bepaalde opzichten ook beurstechnisch thans beter dan ooit uitgerust om in de toekomst haar functie van hulpinstituut voor de kapitaalbeweging met succes te kunnen uitoefenen.

Mr. W. H. C. SCHUKKING.

OVERHEIDSMAATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Handel. Nadere mededeeling inzake den kunstmesthandel; wijziging van de administratievoorschriften voor groenten- en fruitgrossiers; mededeeling inzake den handel in bollen en knollen van siergewassen. (E.V. 26/2/43, pag. 226 en 227; Stet. Nos. 36 en 37; Voedselvoorzieningsblad No. 11 van 22/2/43).

Oorlogseconomie. Verordening van den Rijkscommissaris, krachten welke deze maatregelen kan nemen tot instandhouding van de productie van goederen, de distributie daarvan, en de verdeling van beschikbare arbeidskrachten. (E.V. 26/2/43, pag. 226; V.B. No. 5).

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 15 Maart 1943.

Activa.		
Binnenl. wissels, promessen, enz.	{ Hfdbank. f 156.000.000 Bijbank „ „ Agentsch. „ 1.510	f 156.001.510
Papier op het buitenland	f 2.046.123.674	2.046.123.674
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgelopen	—	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 155.126.451 Bijbank „ 2.105.657 Agentsch. „ 17.523.692	f 174.755.800
Op effecten, enz.	f 174.698.627	174.755.800 ¹⁾
Op goederen en ceelen	57.173	11.060.961
Voorschotten aan het Rijk	—	—
Munt en muntmateriaal:		
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 885.835.406	889.939.752
Zilveren munt, enz.	4.104.346	60.612.978
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen	—	4.000.000
Gebouwen en meubelen der Bank	—	182.991.549
Diverse rekeningen	—	f 3.525.486.224
Passiva.		
Kapitaal	f 20.000.000	20.000.000
Reservefondsen	8.050.923	8.050.923
Bijzondere reserves	19.564.874	19.564.874
Pensioenfondsen	13.214.357	13.214.357
Bankbiljetten in omloop	3.295.452.895	3.295.452.895
Bankassigntatiën in omloop	7.195	7.195
Rek.-Courant	{ Van het Rijk f — Van anderen „ 158.930.508	158.930.506
Diverse rekeningen	—	10.265.474
		f 3.525.486.224

Beschikbaar dekkingsaldo	f 1.610.196.269
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	1.610.196.270
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	156.000.000
¹⁾ Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	52.706.500

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeisch. schulden	Beschikb. dekkings-saldo	Dekkings-perc.
15 Mrt. '43	885.835	3.295.453	158.938	1.610.196	26
8 „ '43	885.835	3.244.067	151.068	1.614.949	26
1 „ '43	885.835	3.229.724	189.595	1.590.509	26
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtst.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Din. reken. (act.)
15 Mrt. '43	156.002	156.000	174.756	2.046.124	182.992
8 „ '43	161.001	161.000	146.254	2.045.295	153.818
1 „ '43	175.001	175.000	163.468	1.941.753	220.848
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	150.648

NEDERLANDSCH INDISCHE HANDELSBANK, N.V.

AMSTERDAM — ROTTERDAM — 's-GRAVENHAGE

Alle Bank- en Effectenzaken

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Onze speciale afdeling: Drukwerk voor controle en administratie, levert alle voorkomend drukwerk op dit gebied concurrerend, snel en accuraat.
Uitgifte-apparaten in groote verscheidenheid van werkwijze en capaciteit naar de behoeften van elk bedrijf.
Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300
(3 lijnen)

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den 15den van elke maand. De prijs voor den jaargang bedraagt f 12.60* voor 't binnenl., franco p. p. f 13.40*; voor studenten f 10.50*; franco p. p. f 11.30*; f 13.50 voor het buitenland, bij vooruitbetaling.

Met 1943 begon de twee-en-negen-
tigste jaargang:

*Proefnummer gratis op
aanvraag verkrijgbaar!*

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Binnenkort verschijnt:

Dr. P. J. VERDOORN

„De Verstarring der Productiekosten”

PRIJS f 5.—*

(Prijs voor leden en donateurs van het N.E.I. f 3.75)

Verkrijgbaar in den boekhandel en bij de uitgevers

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Wie van de leden of abonné's heeft voor de redactie ter overname:

No. 497 van 8 Juli 1925

Redactie
Economisch-Statistische Berichten

Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
**H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM**

Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300 (3 lijnen)

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en koloniale boter (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS
Openbare werken en conjunctuurbeweging (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeeling (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten (derde gewijzigde druk) (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel